

ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ

УДК 82.091

**АНТИЧНАЯ ЛИТАРАТУРА
Ў БЕЛАРУСКІХ ПЕРАКЛАДАХ, ВЫДААННЯХ, ДАСЛЕДАВАННЯХ****канд. філал. навук Н.В. НЕСЦЕР
(Полацкі дзяржаўны ўніверсітэт)**

Разглядаюцца і сістэматызуюцца беларускія пераклады твораў античнай літаратуры, айчынныя выданні і даследаванні, прысвечаныя літаратуры старажытнай Грэцыі і Рыма. Вывучэнне античнай літаратуры ў кантэксце беларускай набывае новыя прыярытэты развіцця і з'яўляецца перспектыўным для айчыннага літаратуразнаўства. Пра гэта сведчаць навуковыя даследаванні. У беларускай літаратуры пачатак у асэнсаванні твораў античнай літаратуры быў пакладзены М. Багдановічам, які імкнуўся вывесці беларускую паэзію на ўзровень сусветных узораў.

Уводзіны. Античная літаратура мае вялікае значэнне для фарміравання асноўных катэгорый літаратуры як мастацкага адлюстравання рэчаіснасці. Л. Баршчэўскі адзначае: «Засваенне, асэнсаванне сапраўдных здабыткаў старагрэцкай літаратуры іншымі народамі пачалося з часоў Старажытнага Рыма і, напэўна, не спыніцца ніколі. Бярэ ўдзел у гэтым асэнсаванні і беларуская культура... Нажаль, практыка перакладу твораў старагрэцкай літаратуры на беларускую мову яшчэ не надта багатая» [65, с. 3]. Цікавае да культурнага вопыту античнасці ў беларускай мастацкай рэальнасці прасочваецца на працягу ўсяго XX стагоддзя. У гэтым плане можна адзначыць 20-я гады і другую палову XX стагоддзя, а таксама мяжу XX – XXI стагоддзяў. М. Мартысевіч піша: «Античная літаратура – калыска літаратуры еўрапейскай, гэта агульны падмурак, які злучае міжсобку творчыя набыткі розных народаў. Яе асаблівасць – у наднацыянальным, аб'яднальным характары, і ў той самы час далучанасць да античных топасаў – з'яўляецца важным паказнікам развіцця кожнай нацыянальнай літаратуры заходняй цывілізацыі. Таму актуальная задача беларускай літаратуры ўсяго XX стагоддзя – засваенне гэтага базавага пласта літаратурнай традыцыі. На жаль, асноўны спосаб такога засваення – мастацкі пераклад – па самых розных прычынах існавання беларускай культуры ў XX стагоддзі не атрымаў праграмнага, масавага характару, застаўшыся на перыферыі літаратурнага працэсу, стаўшы клопамат філолагаў-энтузіястаў» [47, с. 7].

Асноўная частка. Сярод шматлікіх даследаванняў па античнай літаратуры ў беларускай навуцы невялікую частку займаюць менавіта дысертацыйныя. Так, на кафедры замежнай літаратуры пры Белдзяржуніверсітэце Н.М. Саркісавай распрацоўваецца тэма доктарскай дысертацыі «Элініскія матывы ў творчасці англійскіх рамантыкаў». Першай кандыдатскай дысертацыяй (2005 г.), якая мае дачыненне да античнай літаратуры, была праца А.У. Сузько «Античныя вобразы і матывы ў паэзіі Максіма Танка» [56]. У гэтай працы створана цэласная канцэпцыя мастацкага засваення беларускай паэзіяй XX стагоддзя, перш за ўсё М. Танкам, а таксама яго папярэднікамі і сучаснікамі (М. Багдановічам, У. Жылкам, У. Дубоўкам, У. Караткевічам, А. Вярцінскім і інш.) духоўнай і культурнай спадчыны античнасці ў кантэксце нацыянальнай традыцыі. У 2008 годзе была абаронена кандыдатская дысертацыя Н.В. Несцер «Античная традыцыя в лирике Эзры Паунда 1910 – 1920-х гг.» па спецыяльнасці 10.01.03 – літаратура народаў краін замежжа (англійская і амерыканская) [48]. У гэтай працы прааналізаваны канцэпцыя літаратурнай традыцыі ў крытыка-тэарэтычнай спадчыне Э. Паўнда, складнікі античнай традыцыі (элементы светапоглядных сістэм, жанры античнай літаратуры, лацінскія цытаты, міфалагічныя вобразы і матывы) у творах Э. Паўнда, а таксама асаблівасці мастацкай інтэрпрэтацыі античнасці ў творчасці амерыканскага паэта.

Так, калектыў кафедры замежнай літаратуры Белдзяржуніверсітэта выдаў комплекс вучэбных дапаможнікаў па дысцыпліне для вышэйшых навучальных устаноў: «Античная литература» [36], «Зарубежная литература в белорусских изданиях и переводах» [37], «Зарубежные литературы. Античность, средние века. Возрождение, литературы XVII – XVIII вв.» [38]; «Міфалогія: Старажытная Элада» [46], дзе акрамя асноўных звестак па грэка-рымскай міфалогіі прыводзяцца таксама творы беларускіх аўтараў, у якіх значнае месца займаюць античныя вобразы і матывы. Варта адзначыць і чатыры хрэстаматыі па античнай літаратуры [59], прызначаныя для студэнтаў гуманітарных вышэйшых навучальных устаноў (скл. А.С. Шаўчэнка), у якіх, акрамя мастацкіх тэкстаў, прыводзяцца краткія тлумачальныя артыкулы і каментарый. Кафедра класічнай філалогіі Белдзяржуніверсітэта таксама прапануе даледаванні па античнай літаратуры, якія публікуюцца ў зборніках навуковых артыкулаў «Studia philologica» (на сённяшні момант

выйшла шэсць), прысвечаных праблемам класічнай філалогіі, грэка-лацінскай тэрміналогіі і рэцэпцыі антычнай культуры ў еўрапейскую.

Што датычыцца перакладаў антычных твораў на беларускую мову, то сярод тых аўтараў, якія прыцягвалі ўвагу перакладчыкаў у розныя часы, можна адзначыць прадстаўнікоў старагрэцкай літаратуры – Анакрэонта, Арыстафана, Гамера, Лонга, Платона, Сапфо, Сафокла, Эсхіла і інш., а таксама прадстаўнікоў стражытнарымскай літаратуры – Авідзія, Вергілія, Гарацыя, Катула, Апулея, Марцыяла, Публія Анія Флёра, Сенекі і інш.

Варта адзначыць, што ў беларускай літаратуры пачатак у асэнсаванні твораў антычнай літаратуры быў пакладзены М. Багдановічам, які імкнуўся вывесці беларускую паэзію на ўзровень сусветных узораў, таму звярнуўся да твораў сусветнай літаратуры, у тым ліку і да грэка-рымскай. М. Багдановіч пераклаў два фрагменты з паэмы Авідзія «Метамарфозы» – «Грамада зорак “Карона”» (VIII, 178 – 182) [1] і «Ікар і Дзедал» (VIII, 189 – 220) [2 – 4], у якіх дакладна ўзнавіў змест, інтанацыю і стыль арыгінала. Варта прыгадаць, што ў перакладзе міфа пра Дзедала і яго сына адсутнічаюць апошнія радкі твора, дзе гаворка ідзе пра гібель Ікара. Л. Казыра прыводзіць версію, што «над гэтым перакладам М. Багдановіч збіраўся яшчэ папрацаваць, бо гэты фрагмент пры жыцці паэта нідзё не друкаваўся і быў знойдзены сярод чарнавых накідаў» [31, с. 546]. Пераклад з Авідзія «Грамада зорак “Карона”», які трапіў у «Старую спадчыну», павінен быў, па задуме М. Багдановіча, разам з іншымі яго перакладамі скласці чацвёрты раздзел «Вянка» – «З чужой глебы». Так, антычным матывам ў паэзіі М. Багдановіча прысвечаны даследаванні Ю. Дрэйзіна [25], Г.Я. Адамовіч [5], Дз. Лебядзевіча [40, 41] і г.д. [49]. Дарэчы, артыкулы Дз.М. Лебядзевіча «Максім Багдановіч – перакладчык Гарацыя і Авідзія» [40], «Антычная міфалогія ў паэтычнай спадчыне Максіма Багдановіча» [41]; А.В. Герцыка «Вывучэнне “Іліяды” Гамера і лірыкі Гарацыя ў X класе» [24] змешчаны ў штоквартальным навукова-метадычным часопісе «Беларуская мова і літаратура», у якім разглядаюцца творы сусветнай літаратуры ва ўзаемасувязях з беларускімі помнікамі літаратуры і мастацтва.

Што датычыцца гамераўскіх паэм, то ўпершыню на беларускую мову фрагменты з «Іліяды» Гамера («Развітанне Гектара з Андрэмахай», VI, 390 – 496) пераклаў Ю. Дрэйзін у 1928 годзе [21]. Яму належыць таксама пераклад «Антыгоны» Сафокла (1926) [54]. І як сведчыць Я. Барычэўскі, ім былі зроблены пераклады эпічнай паэмы Гамера «Адысея» (разам з М. Грамыкам), трагедыі Сафокла «Цар Эдып», трагедыі Эўрыпіда «Вакханкі», камедыі Арыстафана «Лісістрата», філасофскай паэмы Лукрэцыя «Аб прыродзе рэчаў». Л. Баршчэўскі піша: «але ў трагічныя для беларускай культуры гады сталінскага генацыду і другой сусветнай вайны рукапісы Дрэйзіна згубіліся, а да нас дайшлі толькі выдадзеныя асобнай кніжкай “Антыгона” Сафокла (Менск, 1926) ды ўрывак з песні шостаі “Іліяды”» [65, с. 3].

Б. Тарашкевічу належыць пераклад шэдэўраў сусветнай класікі «Іліяды» Гамера і «Пана Тадэвуша» А. Міцкевіча. Ён перакладаў гэтыя творы ў турме г. Грудзенец і ў Гродзенскім астрозе. Пасля вызвалення Б. Тарашкевіч даводзіў і шліфаваў пераклад «Іліяды»; рыхтавалася да друку выданне беларускамоўнай «Іліяды», нават была ўжо карэктура кнігі. Аднак кніга не ўбачыла свет: 5 студзеня 1938 года Б. Тарашкевіч выракам «двойкі» НКУС быў растрэляны. Ад пераклада Б. Тарашкевіча засталіся толькі фрагменты, апублікаваныя ў 1920 – 1930-х гадах [19, 20, 30], дагэтуль невядома, ці захаваліся астатні тэкст. Трэба адзначыць, што пераклады Б. Тарашкевіча маюць высокі прафесійны ўзровень, дакладныя ў перадачы арыгінала.

Сярод перакладчыкаў «Адысеі» можна ўгадаць А. Клышку, які ў 1977 годзе змясціў урывак з перакладу гэтай паэмы ў газеце «Літаратура і мастацтва» («Спатканне Адысея ў Аідзе з ценом памерлае маці», XXIV) [18]. А. Клышка таксама пераклаў эпіграмы Марцыяла, раман Лонга «Пастушыная гісторыя пра Дафніса і Хлою», які ўвайшоў у адну кнігу з раманам Апулея «Метамарфозы, ці Залаты Асёл» у перакладзе П. Бітэля [45]. Дарэчы, упершыню раман Апулея быў выдадзены на Беларусі на рускай мове ў 1938 годзе.

У штогодніку «Далягляды» ў рубрыцы «Спадчына» былі прадстаўлены байкі Эзопа ў перакладзе А. Клышкі [64], а таксама трактат Сенекі «Пра сталасць мудраца» (трактат-пасланне да Сэрэна) у перакладзе Л. Чарнышовай [55].

Што датычыцца твораў Гарацыя, то ў Мінску ў 1909 годзе ў серыі «Бібліятэка “Капітолій”» быў апублікаваны «Скандоўнік» (дапаможнік для правільнага чытання лацінскіх вершаў) да выбраных одаў і эподаў Гарацыя. Варта адзначыць, што вялікай папулярнасцю сярод перакладчыкаў карысталася і карыстаецца ода Гарацыя «Да Мельпамены» (III, 30). Упершыню гэты твор пад назвай «Памятнік» вельмі блізка да лацінскага арыгінала пераклаў М. Багдановіч [23] і перадаў пры гэтым яго памер, невядомы датуль у беларускай паэзіі, – асклепіадаўскі верш. Сярод іншых перакладчыкаў гэтай оды можна адзначыць А. Хадановіча і С. Карчыцкага [22], іх літаральны пераклад «Помніка» Гарацыя атрымаўся вельмі падобным да варыянта М. Багдановіча; У. Жылку («Прыкладзіны») [28], А. Хадановіча («Наследванне Гарацыю») [58] і г.д. Іншыя творы Гарацыя, такія як «Да Мецэната», «Да Ліцынія Мурэны», перакладаў А. Жлутка [8]. Яму належаць таксама пераклады анакрэантычнай паэзіі і баек Эзопа [7].

Як вядома, паэма Вергілія «Энеіда» зрабіла значны ўплыў на развіццё заходнееўрапейскіх эпічных твораў. У 1882 годзе ў Гродне асобным выданнем у перакладзе на рускую мову з заўвагамі былі апублікаваны VII, VIII, IX песні «Энеіды». У 1909 годзе ў Мінску быў надрукаваны «Скандоўнік» да «Энеіды».

Л. Баршчэўскім былі перакладзены фрагменты з эпічнай паэмы Вергілія «Энеіда» [8], камедыя Арыстафана «Жабы»¹ [6], вершы Анакрэонта «Скроні ўжо мае сівыя...», «Што ж фракійская кабылка...» [6]; Сапфо «Гімн Афрадэце», «Роўным богу мне падаецца...», «Поўню пекную атачаюць зоркі...» [7, 9, 16]; урыўкі з «Журботных элегій» Авідзія (I, 1; IV, 10) [8]. Асобнай кнігай у Беларускай гуманітарнай адукацыйна-культурнай цэнтры (БГАКЦ) выйшаў пераклад Л. Баршчэўскага трагедыі Эсхіла «Прыкуты Праметэй» разам з перакладам Ю. Дрэйзіна «Антыгоны» Сафокла [65].

У часопісе «Роднае слова» пад рубрыкай «Нарысы з гісторыі сусветнай літаратуры» (аўтар Л. Баршчэўскі) былі змешчаны крытычныя матэрыялы па антычнай літаратуры, звесткі пра аўтараў і пераклады [7, 8, 10 – 13], а таксама артыкулы Э. Садаўнічага «Трансфармацыя праметэеўскай ідэі ў хрысціянскім веравызнанні» [53] і М. Мартысевіч «'Антычны код' сучаснага беларускага верша» [47].

Антычнай літаратуры Л. Баршчэўскім прысвечаны раздзелы ў кнізе «Літаратура ад старажытнасці да пачатку эпохі рамантызму» [9]. Так, у раздзеле «Антычная літаратура» падаецца матэрыял пра старагрэцкую літаратуру, міфы, старагрэцкі эпас (Гамер, гамераўскае пытанне, Гамер у Беларусі), грэцкую лірыку (асобна разглядаецца творчасць Сапфо), старагрэцкую байку (Эзоп), старагрэцкую драму і тэатр (асобна разглядаецца творчасць Эсхіла на прыкладзе яго трагедыі «Прыкуты Праметэй» і творчасць Сафокла на прыкладзе трагедыі «Цар Эдып» і «Антыгона»), старагрэцкую камедыю, старагрэцкую літаратуру і філасофію (асобна разглядаецца «Паэтыка» Арыстотэля), старагрэцкую прозу, літаратуру Старажытнага Рыма (падрабязна разглядаецца творчасць Катула, Вергілія, Гарацыя, Авідзія), філасофію і рымскую літаратуру, іншыя жанры рымскай літаратуры [9, с. 12 – 54]. У дадатку да кнігі змешчаны выбраныя тэксты з ліку тых, што разглядаюцца.

У газеце «Наша слова» з 1992 года была адкрыта рубрыка «Шэдэўры сусветнай паэзіі па-беларуску» (вядучы Л. Баршчэўскі). У 1992 годзе ў ёй змешчаны пераклады сусветнай паэзіі ад антычнасці да пачатку XIX стагоддзя – творы Сафо, Гарацыя, Катула, невядомага грэчаскага аўтара. У 1994 годзе ў газеце з'явілася рубрыка «Сусветная літаратура ў школе», дзе змяшчаюцца пераклады замежных аўтараў, творы якіх вывучаюцца ў школах Беларусі (вядучы Л. Баршчэўскі). Для вучняў VIII класа прапанаваны фрагмент з «Адысеі» Гамера; для X класа з паглыбленым навучаннем – оды Гарацыя і г.д.

Сярод іншых беларускіх перакладчыкаў можна адзначыць У. Клішэвіча, якому належаць пераклады вершаў Сапфо «Пекнай Тамесай тое было...» [16], Катула «Да Цыцэрона», «Старажытнай грэцкай бабе, калі б яна дамагалася майго кахання», рымскага паэта Публія Анія Флёра (I – II стст. н.э.) «Дрэўцамі ў садзе яблыню з грушай я пасадзіў...» [16]; твораў Анакрэона, Лукіяна, Платона [33].

Значная колькасць перакладаў вершаў рымскага паэта Катула належыць У. Караткевічу: «Колькі пацалункаў», «Не разлюбіць» [16]; «Будзем Лесбія жыць і мілавацца...», «Мой Вераній! Мой сябра! З многіх тысяч...», «Раскладу вас і пхну, паганцы!..», «Хоць ненавіджу – кахаю», «Прымірэнне», «Не разлюбіць», «Да сябе самога» [8]. Дарэчы, пераклады У. Караткевіча змешчаны ў серыі «Кніга перакладчыка» – «Галасы маіх сяброў: 3 паэзіі народаў свету» [17]. Так, пераклад трэцяга верша Катула належыць А. Хадановічу і С. Карчыцкаму [32].

Перакладамі твораў Платона займаўся Я. Пятроўскі, які добра ведаючы старажытную грэчаскую і лацінскую мову, выдаў у сваёй друкарні «Выбраныя дыялогі» Платона з уласнымі прадмовамі і каментарыямі ў канцы 1970-х – пачатку 1980-х гадоў². Я. Пятроўскі апублікаваў даследаванне «Старажытная грэцкая клясыка»³, двугомны «Клясычны грэцка-беларускі слоўнік»⁴, выдаў ва ўласным перакладзе кнігу філасофскіх разважанняў рымскага імператара Марка Аўрэлія⁵. Варта адзначыць, што пераклады Я. Пятроўскага твораў антычных аўтараў, выданне грэчаска-беларускага слоўніка – першыя працы такога роду ў сусветнай беларусістыцы.

Што датычыцца тых выданняў, якія былі напісаны з акадэмічнай мэтай і былі прызначаны школьным настаўнікам і вучням, можна адзначыць кнігу Г.Я. Адамовіч «3 крыніцы сусветнай літаратуры» [5]. У другім раздзеле «3 крыніцы антычнай літаратуры» [5, с. 54 – 78] адзначаецца роля антычнай літаратуры як крыніцы і ўзора для сусветнай літаратуры, разглядаюцца эпічныя паэмы Гамера («Іліяда», «Адысея»), Вергілія («Энеіда»); трагедыі Эсхіла «Прыкуты Праметэй» і Сафокла «Антыгона»; асноўныя жанры ан-

¹ Творчасці Арыстафана прысвечаны даследаванні В. Вольскага [15], Н. Лапідуса [39], Л. Цімашковай [63].

² Платон. Выбраныя дыялогі / пер. з грэч. Я. Пятроўскага. – Гэйнсвіл, 1967.

Платон. Выбраныя дыялогі / пер. з грэч. Я. Пятроўскага. – Сіракузы, 1970.

Платон. Гергія / пер. з грэч. Я. Пятроўскага. – Гэйнсвіл, 1973.

Платон. Плотаргас; Гіпыя Вялікі / пер. з грэч. Я. Пятроўскага. – Гэйнсвіл, 1975.

Платон. Пармэнідэс Мэнон / пер. з грэч. Я. Пятроўскага. – Гэйнсвіл, 1976.

Платон. Політэя / пер. з грэч. Я. Пятроўскага. – Гэйнсвіл, 1981.

³ Пятроўскі, Я. Старажытная грэцкая клясыка (у межах нашае супольнасці). – Гэйнсвіл, 1979; 2 выд. Гэйнсвіл, 1987.

⁴ Клясычны грэцка-беларускі слоўнік: у 2 ч. Ч. 1. – Гэйнсвіл, 1983; Ч. 2. – Гэйнсвіл, 1985 / скл. Я. Пятроўскі.

⁵ Марк Аўрэлій. Філасофскія разважання / пер. з лац. Я. Пятроўскага. – Гэйнсвіл, 1977.

тычнай лірыкі, творчасць Катула; апошняя частка другога раздзела прысвечана адраджэнню антычных матываў у творчасці М. Багдановіча.

Можна адзначыць і дапаможнік «Антычная літаратура ў сярэдняй школе» [27], у якім матэрыял змяшчаецца ў жанрава-храналагічным парадку з улікам праграмных патрабаванняў. У кнізе прадстаўлены звесткі пра антычных майстроў слова, творы грэчаскіх і рымскіх аўтараў, уключаных у праграму сярэдняй школы: паэма Гамера «Адысея», выкладзеная ў пераклазе, трагедыі Эсхіла, Сафокла, Еўрыпіда, лірыка поліснай сістэмы, лірыка Гарацыя, Катула, паэма Вергілія «Энеіда», маральныя лісты Сенека да Луцылія, камедыі Арыстафана, баек Эзопа і Федра і інш.

Пэўнай дапамогай для школьнікаў пры вывучэнні замежнай літаратуры стала таксама выданне «Конспект по зарубежной литературе: Материалы к экзамену» [34]. Менавіта першы раздзел [34, с. 5 – 32] знаёміць навучэнцаў з антычнай літаратурай: з асноўнымі фактамі біяграфій аўтараў, утрымлівае аналіз твораў, уключаных ў школьную праграму па літаратуры і пытанні да ўступных іспытаў.

Значнай падзеяй у гісторыі айчыннага выдання стаў унікальны культурніцкі праект «Галасы з-за неба-краю: анталогія паэзіі свету ў беларускіх перакладах XX ст.» [16]. Сярод шматлікіх шэдэўраў сусветнай паэзіі ў анталогіі змешчаны таксама творы антычных аўтараў: Авідзія ў перакладзе М. Багдановіча [16, с. 43], анакрэантычнай паэзіі ў перакладзе А. Жлуткі [16, с. 652], Гамера ў перакладах Ю. Дрэўзіна, Б. Тарашкевіча, А. Клышкі [16, с. 23, 50, 377], Гарацыя ў перакладах М. Багдановіча і А. Жлуткі [16, с. 42, 653], Катула ў перакладах У. Клішэвіча і У. Караткевіча [16, с. 178, 268], Марцыяла ў перакладзе В. Зуёнка [16, с. 378], Сапфо ў перакладах У. Клішэвіча і Л. Баршчэўскага [16, с. 177, 686], Публія Анія Флёра ў перакладзе У. Клішэвіча [16, с. 178].

Заклучэнне. Цікаваць да антычнай літаратуры прасочваецца на працягу ўсяго XX і пачатку XXI стагоддзя, але вялікая колькасць выданняў, перакладаў і даследаванняў па літаратуры старажытнай Грэцыі і Рыма прыходзіцца менавіта на 90-я гады XX стагоддзя, калі ў 1994 – 1995 навучальным годзе былі ўведзены новыя праграмы па беларускай літаратуры для сярэдніх школ з беларускай мовай навучання. Аўтары гэтых праграм адзначаюць, што «адасобленае, ізаляванае ад сусветнай літаратуры вывучэнне беларускай літаратуры вельмі шкодзіла прадмету, звужала яго магчымасці ў пазнанні шляхоў развіцця літаратуры, разнастайнасці праяў гэтага працэсу, у выяўленні спецыфічных асаблівасцей развіцця беларускага мастацтва слова»⁶. На наш погляд, вывучэнне антычнай літаратуры ў кантэксце беларускай набывае новыя прыярытэты развіцця і з'яўляецца перспектыўным для айчыннага літаратуразнаўства. Пра гэта сведчаць навуковыя даследаванні па літаратуры старажытнай Грэцыі і Рыма (кандыдатскія дысертацыі, пераклады, выданні). Што датычыцца Полацкага дзяржуніверсітэта, то дзякуючы спецыяльнасці 1 02 03 07 «Англіійская мова. Беларуская мова і літаратура» стала магчымым займацца вывучэннем уплыву антычнай традыцыі на беларускую. Так, студэнтамі згаданай спецыяльнасці былі рапрацаваны тэмы курсавых прац: «Антычныя рэаліі ў паэме Я. Вісліцкага “Пруская вайна”», «Антычныя вобразы ў паэме Я. Вісліцкага “Пруская вайна”», «Вобраз Праметэя ў беларускай паэтычнай традыцыі XX ст.», «“Помнік” Гарацыя як феномен беларускай літаратуры XX ст.». Такі вопыт можа стаць пераймальным і для студэнтаў спецыяльнасці 1-21 05 06 «Рамана-германская філалогія», тым больш што супрацоўнікамі кафедры сусветнай літаратуры і культуралогіі Полацкага дзяржуніверсітэта праводзяцца параўнальна-тыпалагічныя даследаванні твораў замежных аўтараў у кантэксце беларускай літаратуры.

ЛІТАРАТУРА

1. Авідзій. Грамада зорак «Карона». 3 Metamorphoses; пер. з лац.: М. Багдановіч // Багдановіч, М. Творы. – Мінск: Выд-ва Акад. навук БССР, 1957. – С. 318.
2. Авідзій. Ікар і Дзедал. 3 Metamorphoses; пер. з лац.: М. Багдановіч // Багдановіч, М. Творы. – Т. 1. – Мінск: Ін-т беларус. культуры, 1927. – С. 242.
3. Авідзій. Ікар і Дзедал. 3 Metamorphoses; пер. з лац.: М. Багдановіч // Багдановіч, М. Творы. – Мінск: Выд-ва Акад. навук БССР, 1957. – С. 318.
4. Авідзій. Дзедал і Ікар. Пер. М. Багдановіча. Творы. – Т. 1. – Мінск: Выд-ва Акад. навук БССР, 1957. – С. 317.
5. Адамовіч, Г.Я. Адраджэнне антычных матываў у творчасці М. Багдановіча // 3 крыніц сусветнай літаратуры: дапам. для настаўнікаў. – Мінск: БелЭн, 1998. – С. 74 – 78.
6. Арыстафан. Жабы / пер. Л. Баршчэўскага, прадм. А. Жлуткі // Крыніца. – 1999. – № 9 (55). – С. 107 – 155.
7. Баршчэўскі, Л. «Верш такі – як дар прыроды...»: Старажытнагрэцкая лірыка / Л. Баршчэўскі // Роднае слова. – 1995. – № 5. – С. 71 – 77.
8. Баршчэўскі, Л. Літаратура Старажытнага Рыма / Л. Баршчэўскі // Роднае слова. – 1995. – № 9. – С. 100 – 115.

⁶ Праграмы сярэдняй школы. Беларуская літаратура. V – XI класы з беларускай мовай навучання. – Мінск, 1994. – С. 3 – 4.

9. Баршчэўскі, Л. Літаратура ад старажытнасці да пачатку эпохі рамантызму: Папуляр. нарысы. – Мінск: Сэр-Віт, 2003. – 512 с.
10. Баршчэўскі, Л. Прыгажосць, праўда, дабро: Антычная мастацкая літаратура / Л. Баршчэўскі // Роднае слова. – 1995. – № 3. – С. 44 – 48.
11. Баршчэўскі, Л. Старагрэцкі эпас. Гамер / Л. Баршчэўскі // Роднае слова. – 1995. – № 4. – С. 85 – 88.
12. Баршчэўскі, Л. Старагрэцкая драма і тэатр / Л. Баршчэўскі // Роднае слова. – 1995. – № 6. – С. 93 – 99.
13. Баршчэўскі, Л. Старагрэцкая проза / Л. Баршчэўскі // Роднае слова. – 1995. – № 7. – С. 86 – 87.
14. Беларуская літаратура і свет: ад эпохі рамантызму да нашых дзён: выбраныя тэксты для чытання і аналізу / уклад. Л. Баршчэўскі. – Мінск, Радыёла-плюс, 2006. – 496 с.
15. Вольскі, В. Вялікі сатырык антычнага свету (Арыстафан). – Польша. – 1955. – № 3. – С. 139 – 146.
16. Галасы з-за неба краю: анталогія паэзіі свету ў беларускіх перакладах ХХ ст. / склад. М. Скобла; уступ. Арт. Е. Лявонавай, навук. рэд. Л. Баршчэўскі. – Мінск: Лімарыус, 2008. – 896 с.
17. Галасы маіх сяброў: 3 паэзіі народаў свету / пер. У. Караткевіча; уклад. А. Верабей. – Мінск: Маст. літ., 1993. – 302 с.
18. Гамер. Адысея (Спатканне Адысея ў Аідзе з ценом памерлае маці) / пер. з старагрэч.: А. Клышка // Літаратура і мастацтва. – 1977. – № 3. – С. 69 – 78.
19. Гамер. Іліяда: Песня 1 / пер. з грэч.: Б. Тарашкевіч // Бел. звон. – 1922. – 11. – 25 сак.
20. Гамер. Іліяда: XXII песня: Смерць Гектара / пер. з грэч.: Б. Тарашкевіч // Польша рэвалюцыі. – 1935. – № 3. – С. 69 – 78.
21. Гамер. Развітанне Гектара з Андрэмахай (Іліяда, VI) / пер. з старагрэч.: Ю. Дрэйзін // Узвышша. – 1928. – № 3. – С. 113 – 115.
22. Гарацый. Ода II, 20; Ода III, 30 / пер. А. Хадановіча і С. Карчыцкага // Annus Albaruthenicus-2001. – Крывкі, 2001.
23. Гарацый. Памятнік / пер. з лац. М. Багдановіча // Багдановіч, М. Творы. – Т. 1. – Мінск: Ін-т беларус. культуры, 1927. – С. 241.
24. Герцык, А.В. Вывучэнне «Іліяды» Гамера і лірыкі Гарацыя ў Х класе / А.В. Герцык // Беларус. мова і літ. – 1998. – № 1. – С. 60 – 68.
25. Дрэйзін, Ю. Антычныя матывы ў паэзіі М. Багдановіча / Ю. Дрэйзін // Узвышша. – 1928. – 28 (8).
26. Дубянецкі, Э. Сусветная культура: Ад стражытнасці да нашых дзён: энцыкл. Даведнік / Э. Дубянецкі. – Мінск, 2001. – 147 с.
27. Жигалова, М.П. Антычная літаратура в средней школе: пособие для учащихся / М.П. Жигалова. – М.: Маст. літ., 2000. – 478 с.
28. Жылка, Ул. // Ул. Жылка. Выбраныя творы / укладанне, прадмовы і каментарыі М. Скоблы / Ул. Жылка. – Мінск: Беларус. кнігазбор, 1998.
29. Замежная літаратура на беларускай мове (1964 – 1974): бібліягр. паказальнік. – Мінск: Дзярж. бібліятэка імя У.І. Леніна, 1980. – 274 с.
30. «Іліяда» па-беларуску // Родная страха. – 1922. – 7 сак.
31. Казыра, Л. Перакладчыцкая спадчына Максіма Багдановіча / Л. Казыра // Вершы, паэмы, пераклады, наследаванні, чарнавыя накіды: поўны збор твораў: у 3 т. / М. Багдановіч. – Мінск: Навука і тэхніка, 1991 – Т. 1. – С. 540 – 563.
32. Катул. Песня III / пер. А. Хадановіча і С. Карчыцкага // Annus Albaruthenicus-2001. – Крывкі, 2001.
33. Клішэвіч, У. Пераклады з Анакрэона, Лукіяна, Платона, П. Шэлі, Амара Хаяма, Ф. Шылера, Катугла, М. Рылскага / У. Клішэвіч // Бацькаўшчына. – 1953. – № 5 – 6.
34. Конспект по зарубежной литературе: Магериалы к экзамену: пособие для школьников / сост. Л.Б. Гинзбург, А.Я. Резник. – Минск: Современное слово, 2002. – 192 с.
35. Ламека, Л.А. Хрэстаматыя: Беларуская літаратура // Класікі / Л.А. Ламека, Н.У. Ламека – Мінск: Сучаснае слова, 2004. – 608 с.
36. Лапидус, Н.И. Антычная літаратура / Н.И. Лапидус. – Мінск: Універсітэцкае, 1986. – 158 с.
37. Лапидус, Н.И. Зарубежная літаратура в белорусских изданиях и переводах: в 2 вып. / Н.И. Лапидус. – Мінск: Изд-во БГУ, 1968. – Вып. 1. – 92 с.
38. Лапидус, Н.И. Зарубежные литературы. Античность, средние века, Возрождение, литературы XVII – XVIII вв. / Н.И. Лапидус, Д.Е. Факторович, Б.П. Мицкевич. – Мінск, 1963.
39. Лапидус, Н. Вялікі сатырык старажытнасці. Да 2400-годдзя з дня нараджэння Арыстафана / Н. Лапидус // Літаратура і мастацтва. – 1955. – 15 студз.
40. Лебядзевіч, Дз.М. Антычная міфалогія ў паэтычнай спадчыне Максіма Багдановіча / Дз.М. Лебядзевіч // Беларус. мова і літ. – 2000. – Вып. 2. – С. 103 – 114.
41. Лебядзевіч, Дз.М. Максім Багдановіч – перакладчык Гарацыя і Авідзія / Дз.М. Лебядзевіч // Беларус. мова і літ. – 1996. – Вып. 4. – С. 25 – 34.
42. Легенды і міфы Старажытнай Грэцыі / укл. і пераказ У. Анісковіча. – Мінск, 1996. – 280 с.

43. Ліс, А. Беларускі пераклад «Іліяды» / А. Ліс // Дзень паэзіі-66. – Мінск.
44. Літаратура народаў свету: у 2 ч. / аўт.-уклад. Л.П. Баршчэўскі. – Мінск, 1995. – 164 с.
45. Лонг. Пастушыная гісторыя пра Дафніса і Хлою / прадм. і пер. А. Клышкі; Апулей. Метамарфозы, ці Залаты Асёл; прадм. і пер. П. Бітэля. – Мінск, 1991. – 386 с.
46. Малюковіч, С.Д. Міфалогія: Старажытная Элада: вучэб. дапам. для студэнтаў філал. фак.: у 2 ч. / С.Д. Малюковіч. – Мінск: БДУ, 2000. – Ч. 1. – 209 с.; 2003. – Ч. 2. – 193 с.
47. Мартысевіч, М. «Антычны код» сучаснага беларускага верша / М. Мартысевіч // Роднае слова. – 2008. – № 5. – С. 7 – 11.
48. Несцер, Н.В. Антычная традыцыя в лірыке Эзры Паунда 1910 – 1920-х гг.: автореф. дис. ... канд. філал. наук: 10.01.03 / Н.В. Несцер. – Новополоцк: УО «ПГУ», 2008. – 23 с.
49. Несцер, Н.В. Антычная літаратурная традыцыя ў паэзіі М. Багдановіча і Э. Паўнда / Н.В. Несцер // Веснік Полац. дзярж. ун-та. Сер. А. Гуманіт. навукі. – 2007. – № 1. – С. 107 – 111.
50. Плутарх. Избранные жизнеописания / предисл. И.О. Евтухова, примеч. И.О. Евтухова, М.С. Корзуна. – Минск: Беларусь, 1995. – 543 с.
51. Пятроўскі, Я. Старажытная грэцкая клясыка (у межах нашася сучаснасці) / Я. Пятроўскі // Сьвіцязь. – Гродна, 1994. – № 2. – С. 103 – 115.
52. Расстраляная літаратура: творы беларускіх пісьменнікаў, загубленых карнымі органамі бальшавіцкай улады / уклад. Л. Савік, М. Скоблы, К. Цвіркі, прадм. А. Сідарэвіча, камент. М. Скоблы, К. Цвіркі. – Мінск: Кнігазбор, 2008. – С. 264 – 273.
53. Садаўнічы, Э. Трансфармацыя праметэеўскай ідэі ў хрысціянскім веравызнанні / Э. Садаўнічы // Роднае слова, 2001. – № 2. – С. 63 – 67.
54. Сафокл. Антыгона / пер. з старагрэц.: Ю. Дрэізіна. – Мінск: ЦБ Маладняка, 1926. – 103 с.
55. Сенека. Пра сталасць мудраца / пер. Л. Чарнышовай // Далягляды. Замеж. літ.; уклад. А. Гардзіцкі. – Мінск: Маст. літ., 1989. – С. 192 – 206.
56. Сузько, А.У. Антычныя вобразы і матывы ў паэзіі Максіма Танка: аўтарэф. дыс. ... канд. філал. навук: 10.01.01 / А.У. Сузько. – Мінск: Бел. дзярж. ун-т, 2005. – 22 с.
57. Фактаровіч, Д. Уступ. Замежная літаратура ў перакладзе на беларускую мову (1917 – 1963): бібліяграфія. – Мінск, 1965. – С. 3 – 7.
58. Хадановіч, А. Наследванне Гарацыю / А. Хадановіч // Ноч салідарнасці / А. Хадановіч // Крыніца. – 1998. – № 10. – С. 38 – 43.
59. Хрестоматія по античной литературе: в 4-х т. Антич. эпос: учеб. пособие / сост. А.С. Шевченко. – Минск: Амалфея, 2001. – Т. I. – 560 с.
60. Хрэстаматыя па літаратуры народаў свету: дапамож. па сусветнай літаратуры для сярэдніх навуч. устаноў гуманіт. профілю (VIII клас) / уклад. Л. Баршчэўскі. – Мінск: Бел. гуманіт. адукацыйна-культурны цэнтр, 1992. – 224 с.
61. Хрэстаматыя: Антычная літаратура ў беларускіх перакладах. Старажытная Грэцыя / укл. Дз.М. Лебядзевіча. – Гродна, 2002. – 264 с.
62. Цісык, А.З. Антычная метрыка / А.З. Цісык, И.А. Шкурдюк. – Минск: БГУ, 2005. – 34 с.
63. Цімашкова, Л. Вялікі дзеяч сусветнай культуры, змагар за мір / Да 2400-годдзя з дня нараджэння Арыстафана / Л. Цімашкова // Гомел. праўда. – 1955, 3 лют.
64. Эзоп. Дзесяць баек / пер. А. Жлутко // Далягляды. Замеж. літ. / уклад. А. Гардзіцкі. – Мінск: Маст. літ., 1988. – С. 158 – 162.
65. Эсхіл. Прыкуты Праметэй / пер. Л. Баршчэўскага; Сафокл. Антыгона / пер. Ю. Дрэізіна. – Мінск: Бел. Гуманіт. адукацыйна-культурны цэнтр, 1993. – 96 с.

Пастуніў 08.04.2009